

Cô Gái Mộc Châu

Ngồi trên tảng đá cheo leo nhìn xuống thung lũng trải dài phía dưới với những thửa ruộng bậc thang từ thấp đến cao với những mảng lúa xanh rì hay đã ửng vàng hứa hẹn một mùa thu hoạch tốt đẹp mà những người nông dân đã đổ biết bao mồ hôi nước mắt.

Ngay dưới chân tôi là một khu rừng rậm có nhiều thân cây cao vút với những giây leo chằng chịt bám vào, uốn éo như những con trăn khổng lồ. Dưới gốc cây là đám cây lưỡi rắn đủ cỡ to nhỏ, cao thấp và những bụi cây con không tên, lá mọc xanh rì vì ánh sáng mặt trời không thể xuyên qua lớp cành lá rậm rạp. Thân cây và cành cây bám đầy những khóm cây tầm gửi và những bụi lan hoa trắng lấm tấm tím hồng phát phơ trong gió...

Bóng chiều đã ngả về Tây, mặt trời đỏ ửng sắp sửa khuất sau rặng núi xanh lam, báo hiệu một ngày sắp tàn và giục giã tôi phải ra về lo bữa cơm chiều cho gia đình. Chiếc gùi đầy ắp những cụm lan dài ngắn khác nhau kéo đôi vai gầy guộc của tôi ra phía sau khiến trong một giây phút nào đó tôi đã muốn vất bớt đi cho nhẹ, nhưng nghĩ đến người chồng tàn tật và lũ con nhỏ chỉ trông cậy vào mấy cây lan đó mà có chút cơm hay khoai sắn cho đỡ đói lòng nên đành cúi đầu cất bước.

Sáng sớm hôm sau, phó mặc người chồng cùng với đám lan vừa bóc về và đàn con, đứa lớn đã biết bông em, đứa nhỏ mới vừa lững thững biết đi. Tôi cất bước ra đi trong khi màn sương còn bao phủ vạn vật. Tôi biết rằng phải lội qua một con suối tuy không sâu, chỉ tới đầu gối nhưng nước chảy siết và lạnh như nước đá. Sau đó là một đoạn đường khá dài len lỏi trong đám lau sậy cao hơn đầu người sẽ dẫn tôi đến khu rừng hiểm trở có khá nhiều lan mọc. Qua con suối tôi vội vàng cất bước đi mau chỉ sợ rằng những khóm lan hoa tím to lớn mọc gần ngọn cây, ngày hôm qua tôi không có thì giờ và giầy thừng nên không thể trèo lên lấy, có thể bị người nào nhanh tay phồng tay trên mắt.

Lúc còn là con gái, nhưng tôi không thích những trò chơi như đánh chuyền, đánh ô, nhảy lò cò như lũ bạn bè. Thời kỳ còn đi học tôi thích những trò chơi mạnh mẽ của con trai như đánh khăng, đánh đáo, nô đùa vật lộn, có khi còn tham dự những cuộc đánh nhau cùng với đám con trai khác. Trong đám này có một thằng tên là Thắng Lợi, nó ranh mãnh và hay kèn cựa với tôi. Gần như ông trời sinh ra nó để làm kẻ thù khắc tinh đối nghịch với tôi, cho nên từ trong các cuộc hội họp cho đến ngoài đời và ngay cả việc tìm lan để làm kẻ mưu sinh nó cũng luôn luôn bám theo tôi sát nách.

Từ rừng núi Sơn La, Hòa Bình thậm chí cho đến Lai Châu nơi nào có tôi là có nó, ngày đêm nó lẻo đẻo theo dõi. Nó không chịu tự mình tìm kiếm, mà theo sát gót chân tôi nghe ngóng và sẵn sàng thừa cơ hót tay trên. Có một điều tôi ghét cay ghét đắng nó, là thấy khu rừng nào có lan, mấy hôm sau nó thuê người vào bóc nhãn không chừa một cây nhỏ. Có những hôm vừa ở trên cây cao tụt xuống, thằng Lợi đã chực sẵn ở dưới gốc, nó đẩy tôi vào gốc cây dùng tay trái bóp cổ cho đến nghẹt thở, còn tay phải nó đâm tôi túi bụi. Tôi la lớn kêu gào nhưng ai cứu giúp tôi ở giữa chốn rừng hoang. Khi tỉnh dậy những cây lan mà tôi cực khổ leo lên bóc xuống đã theo nó biến mất... Tôi muốn tố cáo nó nhưng quyền thế ở cái bản hẻo lánh này đều trong tay cha chú nó. Nếu tôi nói với chồng tôi, có lẽ anh ta sẽ giết nó và trước viễn ảnh tôi và đàn con thơ dại sẽ ra sao cho nên tôi đành phải nhẫn nhục.

Tôi ra đời vào năm 1950, tại thị trấn Mộc Châu thuộc tỉnh Sơn La, cách Hà Nội gần 200 km về phía Tây Bắc.

Mộc Châu phía Bắc giáp huyện Phù Yên, phía Tây huyện Yên Châu, phía Đông giáp huyện Vân Hồ, phía nam giáp nước Lào. Nằm trên độ cao 1.050 th, nhiệt độ trung bình chỉ 20°C, dài khoảng 80 km, rộng 25 km với khoảng 1.600 mẫu tây gồm những ngọn núi cao mây phủ ngang lưng, thác Giải Yêm vào mùa mưa nước tuôn trắng xoá, đồi chè ngút ngàn, đồng cỏ mênh mông. Mỗi độ Xuân về những vườn mận, vườn mơ hoa trắng và những ruộng cải hoa trắng, hoa vàng, thi nhau đua nở làm cho núi rừng như phủ một lớp tuyết trắng bên những thửa ruộng lúa con gái xanh mượt như nồn chuối, mênh mông bát ngát đến tận chân trời.

Cha tôi một giáo viên tiểu học với đồng lương ít ỏi, mẹ tôi là con gái của một gia đình phú nông vừa bỏ vùng kháng chiến trở về. Bà có một gánh hàng tạp hóa gồm ít kim chỉ, gương lược, phấn sáp cho đàn bà con gái ở ngôi chợ nghèo nàn. Buổi chiều hôm đó, vào ngày giáp Tết, mẹ tôi trở con đau để giữa lúc đang bán hàng ngoài chợ. Mấy người bạn hàng vực mẹ tôi về nhà và gọi bà mẹ đến. Vì sinh tôi là con đầu lòng, cho nên mẹ tôi phải chịu nhiều đau đớn trong cơn vượt cạn kéo dài dai dẳng và tôi đã mở mắt chào đời giữa tiếng đại pháo trong đồn bắn ra không ngớt. Sau ngày tôi ra đời, những người dân tộc Thái trắng, Thái đen, Mông đỏ, Mông xanh đã tặng cho cha tôi nhiều khóm phong lan, nên người lấy tên quận Mộc Châu ghép với chữ lan đặt tên cho tôi, nhưng mẹ tôi thấy tên Mộc Lan vẫn vẻ quá nên gọi tôi là con Lan cho ngắn gọn hơn. Năm sau em gái tôi ra đời, cha đặt tên là Châu Lan và mẹ tôi cũng gọi là con Châu cho tiện...

Thế rồi Hiệp Định Genève chia đôi đất nước vào tháng 7 năm 1954, giữa lúc tôi theo ông bà tôi về thăm quê nội ở Sơn Tây rồi bị giữ lại ở đó. Một tháng sau, khi trở lại Mộc Châu thì ôi thôi gia đình tôi đã theo đoàn người di cư vào Nam. Từ đó ông bà tôi và tôi cũng như hàng triệu người khác đã phải sống một cuộc đời thiếu thốn đủ mọi thứ từ vật chất đến tinh thần.

Năm 1956, ông bà tôi bị đem ra đấu tố tàn tệ chỉ vì có hơn 4 mẫu ruộng hương hoá của tổ tiên để lại. Ba năm sau, ông bà tôi lần lượt qua đời trong cảnh bần hàn cơ cực. Mới 9 tuổi đầu, không cha, không mẹ, không người thân thích tôi sống vất vưởng, nay ở cho người này mai làm mướn không công cho người khác và năm 16 tuổi tôi được chỉ định kết hôn với một người thương binh vừa mới được về phục viên.

Chồng tôi hơn tôi 5 tuổi, do đoàn thể tuyên truyền thúc dục nên anh đã vào Nam. Bị thương ở mặt trận Đồng Xoài, anh được điều về hậu cần trước khi trận chiến anh em cốt nhục tương tàn chấm dứt. Những giây phút nằm trên trên chiếc giường tre ọp ẹp, anh ôm tôi và thì thầm tâm sự. Anh nhập ngũ vào Nam chẳng qua là vì đời sống quá cơ cực, gia đình 5-7 miệng ăn mà mấy sào ruộng cằn cỗi không đủ rau cháo qua ngày. Anh ra đi tuy có nguy hiểm, nhưng được quân đội nuôi dưỡng, để dành phần cơm áo cho đàn em nheo nhóc... Bề ngoài anh trông vẫn còn nguyên vẹn, nhưng mảnh đạn quái ác nằm bên chòm giây thần kinh gần khu cột sống, anh không thể làm việc nặng nhọc nên được cấp 5 sào ruộng ở bên bờ sông Đà, cạnh khu rừng heo hút giáp ranh tỉnh Sơn La và Lai Châu. Chúng tôi sống bên nhau trong cảnh bần hàn và mấy đứa con lần lượt ra đời. Khi hòa bình trở lại, tôi vào Nam tìm kiếm, nhưng gia đình tôi đã biệt vô tin tức...

Với số tiền cấp dưỡng ít ỏi của chồng tôi chưa đủ nuôi bản thân, tôi phải bươn chải làm đủ mọi thứ nhưng thiếu thốn vẫn hoàn thiếu thốn nên vào phải rừng tìm lan, kiếm nấm để cải thiện đời sống. Lan ở đây nhiều vô kể, nhiều cây không tên, hoa tím, hoa vàng, hoa trắng mọc khắp trên thân cây và cành cây phủ đầy rêu xanh hay trong những bụi tầm gửi, dây leo quán quýt. Lan quá nhiều, nên giá bán cho thương lái chẳng được bao nhiêu, nhưng dù sao cũng đổi đáp qua ngày.

Những khóm lan mang về, chồng tôi mang bán cho một vựa lan gần nhà. Chủ vựa này là một chị góa chồng nhưng vẫn sinh con: 3 năm 2 đứa. Quan hệ giỏi và chẳng biết ô dù mọc ngoặc từ đâu, vựa lan của chị khách mua đông đúc mà chẳng bao giờ bị hạch hỏi.

Nhờ danh hiệu Thương Binh Liệt Sĩ của chồng, nên tôi cũng đỡ bị hạch sách mỗi khi ra vào các khu rừng cấm. Thế rồi lan ở những khu rừng gần nhà không còn, tôi phải đi xa hơn và tìm được một khu rừng hiểm trở có nhiều lan mọc. Đặc biệt khu rừng này lại có mọc những loài nấm hiếm quý như Linh

Chi, Bạch hương, Vân linh chi, Hoàng bạch v.v... Thực ra tôi chẳng biết gì nhiều về lan hay nấm, nhưng vì cuộc mưu sinh nên phải tìm tòi học hỏi qua một người lính kiểm lâm. Anh này đã cứu tôi thoát khỏi bị thằng Lợi, con quỷ râu xanh làm ô nhục.

Một hôm tôi đang lom khom quan sát tìm những cây nấm mọc trong những đám cây cỏ mục nát. Bỗng có người sô tôi ngã xuống đất và đè lên người tôi, đó là thằng Lợi. Mặt nó đỏ như lửa và hơi thở nồng nặc mùi rượu và thức ăn chua loét phả vào mặt tôi làm cho tôi muốn ói mửa. Bỗng có tiếng chó sủa ăng ẳng rồi thì thằng Lợi bật ngựa ra sau. Thêm một cú đá nữa vào mạng sườn và nó đánh bỏ chạy. Ngược mắt nhìn lên, tôi thấy một anh kiểm lâm vai đeo súng, tay dắt chó nhìn tôi và hỏi:

Chị có làm sao không?

Thấy tôi quần áo xóc xếch nhưng không phô bày da thịt, anh có vẻ an tâm hỏi tiếp:

Chị ở đâu, vào rừng làm gì mà chỉ có một mình?

Tôi bối rối nhìn anh:

Tôi ở gần đây thôi. Tôi biết đây là rừng cấm. Tôi chỉ vào đây để tìm lan và hái nấm. Xin anh thông cảm cho.

Không sao đâu! Chị cứ tìm lan và hái nấm. Rừng chỉ cấm bọn lâm tặc phá phách, đốn cây gỗ, còn tìm lan và hái nấm là chuyện bình thường...

Từ đó tôi quen biết với anh và được anh chỉ bảo cho những nơi có nhiều lan mọc, cũng như kiến thức sơ đẳng về loài hoa này mà anh đã thu lượm được từ khóa học kiểm lâm. Khi ra trường, anh được điều lên vùng cao làm công tác kiểm lâm. Mê rừng từ thừa còn nhỏ, khi đọc tiêu thuyết của Lan Khai và Hoàng Ly nói về chuyện đường rừng ở thượng du Bắc bộ đầy những chuyện kỳ bí và lãng mạn, nay được làm việc đúng với ngành nghề, anh gần như lang thang khắp vùng được ủy nhiệm. Anh bắt đầu tìm hiểu các loài danh mộc như: Cẩm lai, Gụ, Trắc cho đến những loài thông thường như: Bằng Lăng, Lim, Táo. Sau đó, anh cũng tìm hiểu thêm về các loài hoa và nhất là hoa lan trên thực địa. Với mớ kiến thức sơ đẳng thu thập được từ các giảng viên giẫy theo lối từ chương và với đồng lương hạn hẹp, anh học hỏi thêm từ bà mẹ thiên nhiên cho đến những người nông dân vô học nhưng kiến thức về rừng cây hầu như vô tận.

Từ anh tôi học hỏi được những từ ngữ mới về lan như: Tứ bảo sắc, Phi điệp, Hoàng Lạp v.v... và phân biệt cây này với cây kia qua hình dáng, màu sắc của những bông hoa và thân lá. Tôi kính trọng anh như một người thầy giàu kiến thức, như một người anh giàu lòng vị tha, giàu lòng yêu thiên nhiên, cây cỏ. Anh thường bảo tôi rằng chúng ta sống nhờ thiên nhiên thì phải biết giữ gìn tài sản của rừng núi, không nên bóc những cây lan còn quá nhỏ, hãy để chúng lớn lên và sinh con, để cháu để chúng khỏi bị tận diệt...

Nhưng buồn thay, núi rừng, cây cỏ đang sống yên lành bỗng nhiên vang lên những tiếng động cơ của hàng chục chiếc xe lớn nhỏ. Một đoàn người xa lạ tiếng nói xí xa xí xỏ đến đây giăng lều trại, mấy ngày sau đó tiếng cưa máy nổ đình tai, tiếng cây đổ gãy ào ào, tiếng xe vận tải chở gỗ gầm rú vang khắp mọi nơi. Ủy ban xã cho biết khu rừng này đã được ngoại nhân thuê mướn, họ có quyền khai thác trong vòng 50 năm và dân chúng vùng này kể cả gia đình chúng tôi phải dời đi nơi khác trong thời hạn 2 tháng. Tiếp theo đó hàng đoàn xe máy vào rừng bóc lan từ các thân cây đã bị đốn hạ, họ tận dụng vơ vét không chừa một cây nhỏ. Những cây lan xấu số được phân chia theo thân lá rồi chặt thành một đống như rom rạ chờ người đến thu mua, mang đi.

Anh kiếm lâm từ mấy lâu nay gìn giữ núi rừng dù đã hăng say vận động dân chúng đứng ra cản đường, chặn lối, lập kiến nghị lên tỉnh, lên trung ương nhưng chẳng hề được cứu xét. Anh nghẹn ngào tức tưởi nhìn từng đoàn công an hung bạo ở đâu tới bảo vệ cho đoàn xe nghiền nát đất đai, tàn phá rừng cây. Chồng tôi cùng mấy người thương binh khác và những người có con là liệt sĩ cầm đầu đám đông ra phản đối cũng bị bọn chúng đánh đập tàn tệ. Chúng tôi hoang mang không còn biết đời mình và con cháu sau này sẽ trôi dạt về đâu? Ruộng rẫy chẳng còn, kế sinh nhai tạm bợ cũng đã bị cắt mất chúng tôi sẽ làm gì để sinh sống?

Mấy hôm sau có tin một người treo cổ tự tử ngoài bìa rừng. Tôi đến tận nơi, thì ra đó là anh kiếm lâm. Thi thể anh treo trên một cành cây cao, bộ quần áo đồng phục dẫm máu đã biến thành màu nâu sậm, mặt mũi anh tím bầm, trợn ngược dường như có điều gì uất ức. Thảm thương cho anh, lúc sống anh chỉ lo bảo vệ rừng và nông nổi gì làm cho anh phải tự hủy hoại cuộc đời.

Tôi quỳ xuống đất, cúi đầu lạy anh và lạ lùng chưa bỗng nhiên có mấy giọt máu tuôn ra từ những vết như dao đâm đã kín miệng. Máu của anh, máu của người có nhiệm vụ bảo vệ rừng đã thấm xuống lòng đất đem theo nỗi đau buồn của những kẻ như anh, như bọn chúng tôi một lũ dân đen thấp cổ bé miệng, chẳng biết làm gì hơn được, đành uất hận cúi đầu khuất phục trước bạo lực...

Quỳnh Nhai - Sơn La
Mộc Lan